

Cigarešu kontrabanda kā nacionālās drošības apdraudējums

Andrejs Vilks

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

Ievads. Par kontrabandas cigaretēm Latvijā tiek uzskatītas cigaretes vai tabakas izstrādājumi, kuri tiek ievesti valsts teritorijā, lai tās realizētu, vai veicot to tranzītu uz citām valstīm, nemaksājot muitas, akcīzes un pievienotās vērtības nodokli. Veidojot transnacionālas kontrabandas loģistikas shēmas, organizējot komplicētas un tehniski nodrošinātas kriminālās struktūras, kā arī izvairoties no likumā paredzētajiem nodokļu maksājumiem, noziedzīgie grupējumi negatīvi ietekmē valsts ekonomisko stāvokli un destabilizē nacionālo drošību.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis: izpētīt cigarešu kontrabandas apjomu, stāvokli un tendences; noteikt kontrabandu nosakošos būtiskākos faktoros un tās novēršanas un apkarošanas pilnveidošanas perspektīvas. Izziņas metodes: kriminālās un tiesu statistikas datu analīze; plašsaziņas līdzekļos pieejamās informācijas un gadījumu izpēte.

Rezultāti. Latvijā tabakas izstrādājumu apgrozījums ir aptuveni 500 miljoni eiro. Aptuveni 30–35% ir ietverti nelegālajā tirgus sektorā, kas sastāda 166–170 miljonus eiro. Valsts budžetam katru gadu garām paiet ap 50–70 miljoniem eiro, ko neizdodas iekasēt kā akcīzes nodokli par cigaretēm. 2014. gadā Latvijā mazumtirdzniecībai novirzīti 1,86 miljardi cigarešu, par tām valsts budžetā iekasējot gandrīz 161 miljonu eiro (kopā par visiem tabakas izstrādājumiem – 166,2 miljonus eiro).

Finanšu ministrijas aprēķini liecina, ka 2014. gadā nelikumīgā tirgus apjoms ir bijis aptuveni 650 miljoni cigarešu, par kurām nesamaksātais akcīzes nodoklis ir apmēram 56 miljoni eiro. Tomēr minētie dati ir tikai aptuveni un reālo stāvokli cigarešu kontrabandas jomā neatspoguļo. Muitas dienests atklāj 5–10% no visiem nelegālajiem preču ievešanas gadījumiem. Kontrabandas tendences ir saistītas ar zemajām cigarešu cenām Baltkrievijā, Krievijas Federācijā, Ukrainā un citās postpadomju republikās. Neliela cigarešu daļa (10–15%) paliek Latvijā, tomēr lielākā daļa tiek transportēta uz Ziemeļeiropas un Rietumeiropas valstīm, kur cigarešu cena ir divas līdz sešas reizes augstāka nekā Latvijā.

Pēdējo gadu tendences kontrabandas cigarešu izplatības jomā liecina par nelegālā tirgus un tabakas izstrādājumu tranzīta pieaugumu. Latvijā ir lielākais nelegālā cigarešu tirgus īpatsvars Eiropas Savienībā. Cigarešu patēriņš ES caurmēra līmeni pārsniedz Lietuvā – 27,5%, Īrijā – 19,1%, Somijā – 16,9%, Lielbritānijā – 16,4%, Francijā – 15,7%, Grieķijā – 13,4%, Polijā – 13%, Vācijā – 11,1%.

Secinājumi. Kontrabandas preču vidū augsts īpatsvars ir tabakas izstrādājumu kontrabandai. Pēdējos gados ir vērojams cigarešu kontrabandas pieaugums, atbilstošas tendences, pēc ekspertu vērtējuma, saglabāsies arī tuvākajos gados. Latvijā saglabājas viens no augstākajiem cigarešu kontrabandas apjomiem Eiropas Savienības un Baltijas valstīs. Tas ir izskaidrojams ar augsto akcīzes nodokli, bezdarba līmeni, it īpaši Latvijas pierobežas novados. Zemais kontrabandas fiksācijas apjoms ir saistīts ar nepietiekamu robežsardzes un muitas resursu nodrošinājumu (kvalificētu un apmācītu speciālistu, zemo tehnisko nodrošinājumu – skeneru trūkumu), organizēto kriminālo grupējumu transnacionālo darbību, specializāciju, lielajiem finansiālajiem līdzekļiem, kuri tiek izmantoti cigarešu kontrabandas nodrošināšanā.

Cigarešu kontrabandas novēršanā ir jāveido ciešāka kompetento dienestu sadarbība (apmaiņa ar operatīvajiem datiem, kopēju izmeklēšanas grupu izveide, operatīvās informācijas ieguve).

Pētījums izstrādāts sadarbībā ar RTU.